

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เกลนเอฟ, บราวน์ และคนอื่น ๆ . บรรณวิทย์ฯ - แหล่งแร่ประเทศไทย. พระนคร :
กรมโลหกิจ, ๒๔๔๖.

เกษม บุญศรี. ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา. พระนคร : องค์การค้ำของคุรุ
สภา, ๒๕๐๔.

คณะกรรมการปรับปรุงบูรณะ โบราณสถาน จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร. รายงาน
การสำรวจและขุดแต่งบูรณะ โบราณวัตถุสถานเมือง เกาสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๔ -
๒๕๑๒. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๒.

คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๗.

คำให้การกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ-
อักษรนิติ. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๑๕.

งานบูรณะโบราณสถานจังหวัดสุโขทัย, พระนคร : ศิวพร, ๒๕๐๗.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ คำนำนพระพุทธรูปราช พระพุทธรูปชินศรี และ
พระศรีศาสดา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๔๖.

จันทบูรินธนาถ, พระเจ้ายรมวงศ์เชอกรมพระ. ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต
ฉบับพระเจ้ายรมวงศ์เชอ กรมพระจันทบูรินธนาถ. พระนคร : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๑๒.

จุลจอมเกล้า, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่ง
เรืองรัตน์, ๒๕๐๕.

เฉลิม บงบุญเกิด. "สุโขทัยในจดหมายเหตุจีน", วารสารสามทหาร. ๔ (มีนาคม,
๒๕๐๔). ๔๕ - ๕๐.

เหรียญกษาปณ์ในประเทศไทย. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์,
๒๕๑๗.

ชาติภฏกรกถาย. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕. เล่ม ๔, หน้า ๕๖๒ - ๕๖๖, "สุสันธิชาตกร," เล่ม ๕, หน้า ๔๓๘ - ๔๔๓, "สังฆพราหมณชาตกร," เล่ม ๕, หน้า ๕๓ - ๖๐, "มหาชนกชาตกร".

เชเคส, ยอร์ช. ตำนานอักษรไทย ตำนานพระพิมพ์ การชุกคนที่ฟังก์คิกและความสำคัญต่อ ประวัติศาสตร์สมัยโบราณแห่งประเทศไทย ศิลปะไทยสมัยสุโขทัยราชธานีรุ่นแรก ของไทย. พระนคร : องค์การคาศของคุรุสภา, ๒๕๐๓.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๒ จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้. พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร : ศิวพร, ๒๕๐๔.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา, จารึกกัลยาณี เรื่องพงศาวดาร สมณวงศ์นิกายฝ่ายใต้. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณนิพนธ์สมณการ, ๒๕๖๘.

ตำนานคณะสงฆ์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๘.

ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, ๒๕๑๕.

ตำนานพุทธเจดีย์. ชินบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓.

พงศาวดารสมัยพระราชนัดดลเสนา. พระนคร : โอเคียนส์โตร์, ๒๕๐๕.

ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพุทธศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

เรื่องประติฐานพระสังฆสยามวงศ์ในลังกาทวีป. ม.ป.ท., ๒๕๐๓.

ทะเบียนโบราณวัตถุสถานที่ทั่วราชอาณาจักร. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๔.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. เรื่องพระปฐมเจดีย์. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๘.

ชุมนุมกิตติมहासामिना. สุทฺธมฺมสูงคโห. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

บริบาลบุรีภัณฑ์, หลวง (ปาน อินทวงศ์). "ตำนานพระพุทธรูปบาท", ตำนานพระพุทธรูปบาท นिरาศพระบาท และคู่มือวรรณคดีสังเขป สุพระพุทธรูปบาท. พระนคร : โรงพิมพ์ การพิมพ์พาณิชย์, ๒๕๐๓. ๘๑๓ - ๘๒๐.

ประชาภิจักรจักร, พระยา (แหม บุนนาค). พงศาวดารโยนก. พระนคร : ศิลปา- บรรณาการ, ๒๕๐๔.

ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน, ๒๕๐๗. เล่ม

๒.

ประเสริฐ ณ นคร. ผลงานคนควาประวัติศาสตร์ไทย และ เรื่องของเกลือ (ไม่เค็ม).

พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๔.

ปรีดิศรัยธรรมชาดา, พระยา และ ญาณวิจิตร, พระ (ยูแปล). คำแปลจามเทวีวงศ์ พงศาว

การเมืองทริภุชชัย. พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๕.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๘๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. พระนคร : ราชบัณฑิตย

สถาน, ๒๕๑๕.

พญาสิทธิ. ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. พระนคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๑๕. เล่ม ๗.

พระปัญญาสาณี. ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสตร์. แปลโดยศาสตราจารย์ ร.ท.ท. แสง

มนวิฑูร. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

พระพุทธพุกาม และ พระพุทธญาณ. ตำนานมูลศาสนา. เชียงใหม่ : นครพิงค์การพิมพ์,

๒๕๑๓.

พระโศภิตรังสี. ตำนานพระพุทธสี่หิงค์. แปลจากภาษาบาลี โดย พระยาปรีดิศรัยธรรมชาดา.

ม.ป.ท., ๒๔๕๖.

พระเมธีกร, สังฆราช. โลกที่ปกสาร. หอสมุดแห่งชาติ. ใบลาน ๑๑ ผูก.

พระศาสนโสภณ. สวคมนตรีแปล. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง. พระนคร :

กิลยาบรรณาการ, ๒๕๐๔.

รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน, ๒๕๐๕.

รัตนปัญญาเถร. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ท.ท. แสง มนวิฑูร.

พระนคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕.

วชิรญาณโรตส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. วินัยมูขุ. ๓ เล่ม. พระนคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี

ประชุมพระตำรากรมราชูทิศเพื่อแก้ปณาสัมมัยอุบายภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐.

..... ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,

๒๕๐๘.

..... ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,

๒๕๑๓.

..... ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๕. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,

๒๕๑๕.

ศิริวัฒนอาภาพร, ชุน. เมืองทองหรือสุวรรณภูมิ. พระนคร : ช. ชุมชุมช่าง, ๒๕๑๔.

เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป (พระยาอนุমানราชชน และพระสารประเสริฐ). ลัทธิของ

เพื่อน ม.ป.ท., ๒๔๗๔. เล่ม ๔.

เสถียร โปอินันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาฉบับมุขปาฐะ. พระนคร : มหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๐๔.

สุภัทรคิส คีตกุล, หม่อมเจ้า. ศิลป์ในประเทศไทย. พระนคร : กรุงสยามการพิมพ์,

๒๕๑๒.

สุภานิตพระร่วงและนางนพมาศ. พระนคร : โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย,

๒๕๐๕.

อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗. เล่ม ๑.

ภาษาอังกฤษ

Basham, A.L. "Jainism and Buddhism, " Sources of Indian Tradition. ed. Wm. Theodore de Bary. New York : Columbia University Press, 1960.

..... The Wonder That Was India. Calcutta : Fontana Books, 1967.

Coedes, George. The Indianized States of Southeast Asia. Kuala Lumpur : University of Malaya Press, 1968.

- Dawids Rhys, T.W. The Pali Text Society's Pali - English Dictionary.
London : The Pali Text Society, 1972.
- "Gold," Encyclopedia Britannica. Vol. XXI. London : William Benton,
1768.
- Farquhar, J.N. An Outline of the Religious Literature of India.
Delhi : Motilal Barnarsidss, 1967.
- Geiger, Wilhelm. Cūlavamsa. London : The Pali Text Society, 1964.
Pali Literature and Language. Delhi : Munshiram Manoharlal,
1968.
- Hall D.G.E. A History of South - East Asia. New York : St. Martin's
Press, 1966.
- Hardy, A. Speme. Manual of Buddhism. The Chawkhamba Sanskrit Series
Office Varansi, 1967.
- Hardy, Peter. "Islam in Medieval India," Sources of Indian Tradition.
ed. Trodore de Bary. New York : Columbia University Press,
1960.
- I - Ising. A Record of the Buddhist Religion as Practiced in
India and the Malay Archipelago (A.D. 671 - 695). Translated
By J. Takakusu. Delhi : Munshiram Manoharlal, 1968.
- Mahānāma. The Mahāvamsa. ed. Wilhelm Geiger. London : The Pali
Text Society, 1958.
- Malalasekera, S.P. A Dictionary of Pali Proper Names. 2 vols.
London : Luzacand Company L.T.D., 1938.
- Medlteott H.B. and Others, A Manual of the Geology of India and Burma.
Delhi : The Government of India Press, 1950.
- Mookerji, Radhakumud. Asoka. London : Macmillanand Co., 1928.
- The New Century Cyclopedia of Names. ed. Clarence L. Barnhar.
New York : Appleton - Century Crafts, 1954.
- Ratanapañña. Jinakālamāli. London : The Pali Text Society, 1962.
- Scott, J.S., Sir. Burma from the Earliest Burma Times to the Present
Day. London : T. Fisher Unwin L.T.D., 1924.
- Wadia, D.N. Geology of India. London : The Momillon co. of Canada
Limited, Toronto, 1926.
- Wales, H.S. Guartch. "Archaeological Researches on Ancient Indian
Colonization," Journal of the Malayan Research Branch of the
Royal Asiatic Society. Singapore : Printers Limited, 1940.
- William Moniers - Monier Sir. A Sanskrit - English Dictionary.
London : Oxford at the Clarendon Press, 1970.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

หลักฐานเกี่ยวแก่อัฐบรรณานุกรม

จาก คัมภีร์มหานิทเทศ

อถวา กามตณฺหยา อภิกฺขโต ปริยาทินฺนจิตฺโต โภเค ปฺริเยสนฺโต นาวาย มหา
 สมฺมุทํ ปกฺขนฺตติ สิตฺตสฺส ปฺรภฺกฺชโต อณฺฺหสฺส ปฺรภฺกฺชโต ทํสมกสฺวาตาคปตีรีสฺสพฺสมฺมฺสฺสเสหิ
 ริสฺสฺมา โน ชุปฺปิปาสาย ปิพฺปิมาเน คุมฺพํ คจฺจนฺติ ตกฺโกถํ คจฺจนฺติ ตกฺกสิลํ คจฺจนฺติ
 กาลมฺมุชํ คจฺจนฺติ มรณฺปารํ คจฺจนฺติ เวสฺสุภํ คจฺจนฺติ เวราปถํ คจฺจนฺติ ชวํ คจฺจนฺติ กมฺลํ
 คจฺจนฺติ วงฺกํ คจฺจนฺติ เอฬฺวทฺทนํ คจฺจนฺติ สุวณฺณญฺญํ คจฺจนฺติ ทมฺพปณฺณํ คจฺจนฺติ สุปฺปารํ
 คจฺจนฺติ ภรฺกํ คจฺจนฺติ สฺรทฺชํ คจฺจนฺติ อญฺจเฆกํ คจฺจนฺติ คจฺจนฺติ คจฺจนฺติ ปรมคจฺจนฺติ
 คจฺจนฺติ โยนํ คจฺจนฺติ ปีนํ คจฺจนฺติ อลฺลสฺนทํ คจฺจนฺติ มรฺกนฺตารํ คจฺจนฺติ ชณฺณปถํ คจฺจนฺติ
 อชฺปถํ คจฺจนฺติ เมถฺตปถํ คจฺจนฺติ สงฺกฺปถํ คจฺจนฺติ ฉตฺตปถํ คจฺจนฺติ วสฺสปถํ คจฺจนฺติ
 สกฺกฺปถํ คจฺจนฺติ มฺมุสิกปถํ คจฺจนฺติ ทริปถํ คจฺจนฺติ เวตฺตทวารํ คจฺจนฺติ เอวมฺปิ กิสฺสฺสตี
 ปฺริกิสฺสฺสตี ปฺริกิลิสฺสฺสตี ฯ ปฺริเยสนฺโต น ลกฺติ อลาภมฺมุลกมฺปิ ทฺกฺชโทมนฺสฺสํ ปฺริสฺสเวเทหิ
 กิณฺติ เม โภเค เนว ราชาโน ทเรยฺญํ น อคฺคิ ทฺเหยย น อฺทกํ วเหยย
 น อปฺปิยา ทายาทา ทเรยฺญนฺติ ตสฺส เอวํ ภฺกฺชโต โคปฺยโต โภคา วิปฺปลฺลชฺชนฺติ
 วิปฺปโยคมฺมุลกมฺปิ ทฺกฺชโทมนฺสฺสํ ปฺริสฺสเวเทหิ เอวมฺปิ กิสฺสฺสตี ปฺริกิสฺสฺสตี ปฺริกิลิสฺสฺสตี
 มนฺโทว ปฺริกิสฺสฺสตี ฯ

คำแปล

"อีกอย่างหนึ่ง บุคคลนั้น ถูกถามค้นหาครอบงำแล้วมีจิตอันถามค้นหาจริงใจแล้ว
 เมื่อแสวงหาโภคทรัพย์ยอมเดินทางไปสู่มหาสมุทรด้วยเรือ ผ่านนาวาฝ่าร้อน ถูกสัมผัส แห่งเหลือบ

* สยามภฺกฺชสฺส เตปิภิกํ สุตตบฺบปิภิกเก ชุทฺทกนิกายสฺสม มหานิทเทศ
 (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐), หน้า ๑๘๘ - ๑๘๙.

ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานเบียดเบียนถูกความหิวกระหาย เบียดเบียนอยู่ ไปกุมพรรัฐ
 ไปคักโกลรัฐ ไปคักกสิลรัฐ ไปกาลมุขรัฐ ไปมรณปารรัฐ ไปเวสูงครรัฐ ไปเวราปถรัฐ
 ไปชารัฐ ไปกมลรัฐ ไปวังกรรัฐ ไปเวพวันนรัฐ ไปสุวัณณภูมรัฐ ไปสุวัณณภูมิรัฐ ไปคัมพปณมิรัฐ
 ไปสุปปารรัฐ ไปภรุกรรัฐ ไปสุรัททรัฐ ไปอังคณกรรัฐ ไปคังคณรัฐ ไปปรมงคลคณรัฐ ไปโยนรัฐ
 ไปป็นรัฐ ไปอัลลันทรรัฐ ไปมรูกันตารรัฐ

เดินทางที่ต้องไปด้วยเขา เดินทางที่ต้องไปด้วยแกะ เดินทางที่ต้องไปด้วยแพะ
 เดินทางที่ต้องโหนไปด้วยเชือก และหลัก เดินทางที่ต้องโคคดลงควยรมหนึ่งแล้วจึงเดินไปได้
 เดินทางที่ต้องไปด้วยพะองไม้ไผ่ เดินทางตามทางบก เดินทางตามทางหนุ เดินทางตามซอก
 ภูเขา เดินทางตามลำธารที่ตองไตไปตามเส้นหวาย จักลำบาก จักเศร้าหมอง มัวหมอง
 แม้อย่างนี้ เมื่อแสวงหาไม่ได้ยอมเสวยทุกข์ และโทมณัส แม้ที่ความไม่ได้เป็นมูล จักลำบาก
 จักเศร้าหมองมัวหมองแม้อย่างนี้ เมื่อแสวงหาได้ ครั้นได้แล้ว ก็เสวยทุกข์และโทมณัส แม้มี
 ความรักษาเป็นมูล ด้วยวิตกอยู่ว่า ด้วยอุบายอะไรหนอ พระราชาจึงจะไม่รับโทษทุกข์
 ของเรา พวกโจรจะไม่ลักไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดไป พวกทายาทอปริยจะไม่ต้องเอาไป
 เมื่อรักษาปกครองอย่างนี้ โภคทรัพย์ยอมสลายไป บุคคลนั้นก็เสวยทุกข์ และโทมณัส แม้มี
 ความสลายไปแห่งทรัพย์เป็นมูล^๒

จากมิลินทปัญหา

อิมหิ ไช มหาราช เทรสสุตุงคคฺเขหิ ปุพฺเพ อาเสวิเตหิ นิสฺวิเตหิ
 จินฺนุเนหิ ปริจฺจินฺนุเนหิ อุปฺชาริตฺเทหิ ปริปุเรหิ เกวลํ สามณฺญํ ปฏฺิลกฺกิตฺติ ตฺรสาเชยฺยา
 โทหนฺติ เกวลา สนนฺตา สุชา สมนฺปคฺคฺติโย

ยถา มหาราช สนนฺโน นาวีโก ปญฺญเน สุนฺนํ กตฺตุงฺโก มหาสมุทฺทํ

^๒พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส,
 เล่มที่ ๒๘ (พระนคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๘), หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

ปวิสิตฺวา วัณฺโณ ทัณฺโณ จินฺนํ โสวีนํ สุวณฺณํ อลสฺนํ โกลปฺภณฺนํ สุวณฺณมฺ
คจฺฉติ อณฺเณ ปิ ยํ กิณฺณจํ นาวาสนฺจฺฉณํ^๑

คำแปล

ท่านผู้มีปัญญา ย่อมได้สามัญญคุณทั้งสิ้นด้วยคุณสืบสามเหล่านี้ ซึ่งท่านได้เสพมาก
แล้ว เสพเนื่อง ๆ แล้ว สิ้นสมแล้ว ประพฤติแล้ว ให้บริบูรณ์แล้วในปางก่อนแล้ว สมบัติเป็น
ของนำความสุขมา เป็นของประณีตทั้งสิ้น เป็นเครื่องประกาศแห่งท่านนั้น เปรียบเสมือนนาย
เรือผู้มีทรัพย์ เสียภาษีที่ท่าเรือด้วยดีแล้ว เข้าไปสู่เมืองมหาสมุทร ถึงวังคนคร จินนคร
โสวีนคร สุวณฺณนคร อลสฺนนคร โกลปฺภณฺนนคร และสุวณฺณมिनฺนคร แล้วไปสู่ประเทศที่
เที่ยวไปด้วยเรือ ประเทศใดประเทศหนึ่งเหมือน

จากพงศาวดารมawang

สทฺธิ อุตฺตรเถเรน โสณฺตุเถโร มหิตฺธิโก
สุวณฺณมฺ อคฺมา ตสมฺมํ ฑุ สมเย ปน
ชาเต ชาเต ราชเคเต ทารเก รุทฺทรรกฺขล
สมฺมุทฺโต นิกฺขมิตฺวา ภกฺขยิตฺวาน คจฺฉติ
ตสมฺมํ ชเณ ราชเคเต ชาโต คจฺฉติ กุมารโก
เถเร มนุสฺสา ปสฺสูสิตฺวา " รกฺขสฺถานํ สหายกา "
อิตฺติ จินฺนุติ มาเรตุํ สาธุชา อุปสํกมฺ
" กิ เอตํ " ติ จ ปุจฺฉิตฺวา เถรา เต เอวํ อานู เต
สมณฺหา มยํ สีลวณฺณา น รกฺขสีสหายเก
รกฺขสี ส่า สปริส่า นิกฺขนฺตา โหติ สาคฺรา
คํ ทิสฺวาน มหาราวํ วิรวีสฺสุ มหัชฌา
ทิกฺคณฺ รกฺขเส เถโร มาหยิตฺวา ภยานเก
คํ รกฺขลํ สปริสํ ปริกฺขมิ สมนฺนตฺโต

^๑พระปิฎกจุฬากัณฑ์, มิลินทปัญญา (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๖๖),
หน้า ๔๖๔.

^๒มิลินทปัญญา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๑๕), หน้า ๕๔๔.

วิฑิ อิมหิ ลหฺธิ ติ มนฺตฺวา ภีตา ปลายิ ส่า
 ตสฺสา เทสฺสสา อารญฺชิ ฐเปตฺวาน สมฺนตฺโต
 ตสฺสมิ สฺมาคเม เถโร พรหมฺชาลํ อเทสฺยิ
 สรณฺเตสุ จ สีโลสุ อญฺญสุ พทฺโว ชนา
 สฺนฺธิยา ตฺถ สหฺสฺสานิ ชมฺมาภิสฺมโย อหุ
 อพฺพชฺชานิ สหฺสฺสานิ ปพฺพชฺชํ กุลทารกา
 ปพฺพาชฺชํ ทิปชฺชํ ตฺถ สหฺสฺสํ กุลชิตฺโร
 ตโต ปภฺวติ สํชาเต ราชเคเต กุมารเก
 ตตฺถ กรีสุ ราชานो โสณฺตุตฺรสนามเก

คำแปล

และพระโสณะเถรอันมีมหิทธิฤทธิ์ไปสู่สุวรรณภูมิ กับด้วยพระอุตฺตรเถรในการ
 เมื่อก่อน แต่พระมหาเถรยังมีไปสู่สุวรรณภูมินั้น ด้เสื่อน้ำย้อมมากินทารกทั้งหลายอันเกิด
 ในเรือนหลวงนั้นเนื่อง ๆ เมื่อครั้งพระโสณะเถรไปสู่สุวรรณภูมิ พอทารกไปเกิดในราช
 เรือนหลวง ชนทั้งหลายเห็นพระมหาเถรก็คิดว่า เป็นสหายกับด้เสื่อน้ำ มีใครจักพระสงฆ์
 ก็จับซึ่งศาสดาราวุชเข้าไปใกล้จะฆ่า พระมหาเถร ๆ เห็นชนถืออาวุธก็ถามว่า ท่านถือ
 อาวุธมาจะทำประการใดหรือ ชนทั้งหลายก็บอกว่า ด้เสื่อน้ำทั้งหลายมากินทารกอัน
 เกิดในราชเคหะสถานเป็นอันมาก และท่านนี้เป็นสหายกับด้เสื่อน้ำเราจึงมาฆ่าท่าน
 พระมหาเถรจึงบอกว่าเราเป็นสมณกอบด้วยศีลสารวมรักษา มีใครฆ่าตัวมีสภาพเป็นกุศล
 จะได้เป็นสหายกับด้เสื่อน้ำหาไม่ได้ ในขณะที่เมื่อพระมหาเถรบอกความนั้น อันว่าด้เสื่อน้ำ
 นั้นก็ออกจากสาครเร็วมาด้วยบริษัทธิคิดว่ากูจะเคี้ยวกินซึ่งทารก มหาชนทั้งหลายเห็นก็ร้อง
 ด้วยเสียงเป็นอันดังว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ด้เสื่อน้ำมาเพื่อจะกินทารกแล้วมหาเถร

กันฉิมิตเป็นผีเสื้อน้ำทั้งหลายสองเท่าคู่สึงกล้วนัก ก็ลอมผีเสื้อน้ำกับบริวารเห็นหมู่ผีเสื้อน้ำ
อันมาก ก็สึงตักใจปลาขึ้นไปสูทิสต่าง ๆ ควยคิดว่าสถานที่มีผีเสื้อน้ำทั้งหลายเหล่านี้ได้
เป็นแดนของเขาแล้ว พระมหาเถรเจ้าก็ตั้งรักษาซึ่งประเทศนั้นโดยรอบคอบแล้ว ท่านก็
เทศนาพรหมชาลสูตรในที่ประชุมชนทั้งหลาย ๆ ตั้งอยู่ในพระไตรสรณะคมณแลคือเป็นอันมาก
แต่สัคว์โคมรรคแลคนหกหมื่นกุลทากรสามพันหกรอยบวชในวรพุทธศาสนา กุลทากรก็ได้บวช
นั้นพันหกรอย จำเคิมแต่นั้นกุลทากรอันเกิดในราชเคหะสถานทาวพระยาทั้งหลายให้นาม
ชื่อว่า โสณตระกูลมาร เสมอควยนามแห่งพระผู้เป็นเจ้าทั้งสองพระองค์นั้น^๖

จากจารึกกัลยาณี

โสณเถร ปน อคุตรเถรณจ สุวณณภูมิภมฺม สัชาคารามณฺญเทเส สาสัน
ปภิกฺขุราเปตุ เปเสนิ ฯ

ตถา สุวณณภูมิภมฺมเร สิริมาโสโก นาม ราชา รชฺช กาวเรสิ ฯ

ตสฺส ราชฐานนคฺร เกลาสภปพฺพตเจตฺยสฺส ปจฺฉิมานุทิสาย โทติ ฯ

ตสฺส तु นคฺรสฺส ปาจิณฺุพฺพตภาโค ปพฺพตมฺุทฺธิ โทติ ฯ

ปจฺฉิมุพฺพตภาโค สเม ภูมิภาเค โทติ ฯ

ตํ ปน นคฺร โคทมฺนุสฺสขรานิ วิย มตฺติกขรานิ พฺหุลตาย โคทมฺตฺติกนคฺรณฺติ

ยวชฺชชตนา โวหรณฺติ ฯ

ตสฺส ปน นคฺรสฺส สมฺมุทฺโทปกณฺณฐฐา สมฺมุทฺทวาสิ รกฺขสิ รมฺุญเญ เคเห
อนฺุวิชาตํ ทารกํ สตฺตํ คเชตฺวา ขาทติ ฯ ตสฺมี จ เถราคมนสมาเย รตฺตฺย
รมฺุญเญ อคฺคฺมเทสี เอกํ ทารกํ วิชายิ ฯ สวปี รกฺขสิ รมฺุญเญ เคเห ทารกสฺส
นิพฺพตฺตภาวํ ญฺุทฺวา ตํ ขาทิตฺุกามา ปญฺุจสฺตปรีวารว นคฺรารภิมฺุชชี อาคจฺจติ ฯ

^๖หนังสือมหาวงส์ พงศาวดารลังกาทวีป เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย,

อนุสุสา ทํ ทิสฺวา ภิกฺขสฺสิตา วิรวนฺติ ฯ

ตทา เทว เถรา อติวีย ภยเนเก รกฺขสฺสึสฺสทฺธิเร เอกสฺสึสฺสทฺธิราฎฺฐ
 สึททาเย ทิสฺวา ตโต รกฺขสฺสึคฺคโต ทิกฺขเณ อตฺตภาเว มาเปตฺวา อญฺญนฺนฺตวา
 รุชาเปตฺุํ ฯ อถ เต ปิสาจา เถรมาปิเต ทิกฺขเณ อตฺตภาเว ทิสฺวา มยํปีทานิ
 อิมสํ ภกฺขา ภวสุสามาติ ภิกฺขา สมฺพุทฺทาภินฺนุชา ชาวีสุ ฯ เถรา ปน เตสํ
 อนาคมนฺนฺตถาย ทีปสุสฺส สมฺนุตา อารกฺขํ สึวิทฺตฺตฺวา ตทา สฺพนฺนิปตฺตานํ
 มนฺนุสฺसानํ พุรฺหมชาลสุคฺคํ ชมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ อพฺพชฺชณานํ มนฺนุสฺसानํ
 พุรฺหมชาลสุคฺคํ ทิพฺพชฺชานํ จ อิกฺกึสฺสทฺสฺสฺสฺสํ ปพฺพชฺชํ ฯ อวเสสา ปน มนฺนุสฺสา
 สฺราเณสุ จ สึเลสุ จ ปตฺติงฺก ชหฺสิสุ ฯ เอวํ สยฺมา สมฺพุทฺทชฺชสุสฺส ปรีนฺนิพฺพพาพโต
 ทวินฺนํ วสุสฺสทฺตานํ อปรํ ญนฺตึ สติเม วสุเส วิทิวคฺคเต อิมสฺมึ รามญฺญเทเส
 เทว เถรา สาสนํ ปตฺติงฺกาเปสุนฺติ ทญฺญพฺพิ ฯ

คำแปล

- ส่วนว่า พระโสภณเถระ กับพระอุคฺตฺรเถระไปอยู่ในรามัญประเทศ ที่เรียกว่า
 แคว้นสุวรรณภูมิ เพื่อจะให้พระภิกษุฐานพระพุทฺธศาสนาไว้ในรามัญประเทศ

ในกาลครั้งนั้น บรมกษัตริราชิราชทรงพระนามว่า พระเจ้าสิริมาโคศ ใต้เสวย
 ราชสมบัติเป็นใหญ่ในแคว้นสุวรรณภูมิก็พระนครซึ่งเป็นพระราชฐานที่อยู่ของพระเจ้าสิริ
 มาโคศนั้น มีอยู่ในทิศน้อยข้างปัจฉิมทิศแห่งเกลาสถะบรรพตเจดีย์ ก็ประเทศเป็นส่วนกิ่งหน้า
 ข้างฝ่ายปัจฉิมทิศแห่งพระนครนั้นเมื่ออยู่ในขอบบรรพต ประเทศเป็นส่วนกิ่งหนึ่งข้างฝ่ายปัจฉิม
 ทิศมีอยู่ในภูมิภาคอันราบเสมอเหล่านีกรชนทั้งหลาย ร้องเรียกพระนครนั้นว่า โคพมัตติกะ
 นคร ตรายเท่าถึงทุกวันนี้ เพราะว่าเรือนของชนชาวพระนครนั้น ฉาบทาด้วยดินเหนียว
 โดยมาก ประหนึ่งว่าเรือนของมนุษย์ชาวโคพชนบท

จารึกกัลยาณี เรื่องพงศาวดารสมณวงศ์นิกายฝ่ายใต้ (พระนคร : โรงพิมพ์
 ศรีโสภณพิพรรฒชนากร, ๒๔๕๔), หน้า ๑๐.

ก็ชัยภูมิที่แห่งพระนครนั้นตั้งอยู่ใกล้มหาสมุทร ยังมีผีเสื้อสมุทรคนหนึ่งซึ่งสถิตอยู่ในมหาสมุทรนั้น ขึ้นมาจับทารกที่คลอดในพระราชฐานกินเสียเนือง ๆ ก็ในสมัยเมื่อพระเจระทั้ง ๒ มาถึงนั้น พอพระอักรมเหสีของพระเจ้าสิริมาโศกประสูติพระราชโอรสองค์หนึ่งในราตรีนั้น แม่นางผีเสื้อสมุทรนั้น รู้ว่าพระราชโอรสประสูติแล้วมีความปรารถนาเพื่อจะกินพระราชโอรสนั้น จึงพบบริวารประมาณ ๕๐๐ ขายนามาสู่พระนคร ฝ่ายเหล่ามุนยนิกรทั้งหลาย ครั้นแลเห็นผีเสื้อสมุทรเหล่านั้นก็มีความหวาดเสียวสอุงตกใจกลัว ร้องขึ้นด้วยเสียงอันดัง แข็งแซ่ไปทั่วพระนคร

ในกาลนั้น พระเจระทั้ง ๒ องค์ และเห็นพวกผีเสื้อสมุทรทั้งหลายมีสีวรกายคล้ายกับราชสีห์มีศีรษะเดียว แต่กายนั้นเป็น ๒ ภาคเหมือนราชสีห์ เป็นที่น่ากลัวยิ่งนัก พระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๒ จึงนึกนึกเป็นรูปอัตถกายทั้งหลาย ให้มากกว่าพวกผีเสื้อสมุทรสองเท่า เขาติดตามสกัดกันหน้าไว้นั้นพวกผีเสื้อสมุทร ภูตผีปีศาจ ทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นแลเห็นอัตถกายรูปที่พระเจระทั้ง ๒ นึกนึก มากกว่าพวกตน ๒ เท่าดังนั้น จึงพากันรำพึงคิดว่า แม้พวกเราทั้งหลายก็คงเป็นรักษาของพวกเหล่านั้นคนนี้ เมื่อรำพึงเห็นภัยดังนี้แล้ว ต่างคนต่างก็กลัวพากันขานขานแล้วหนีกลับไปยังมหาสมุทรทั้งสิ้น

ฝ่ายพระเจระทั้ง ๒ จึงจัดการป้องกัน รักษาการนั้นโดยรอบ เพื่อจะมีให้พวกผีเสื้อเหล่านั้นกลับเข้ามาได้อีก แล้วจึงแสดงซึ่งพรหมชาลสูตรแก่เหล่านิกรมุนยทั้งหลายที่มาประชุมพร้อมกันในกาลนั้น ในกาลเมื่อจบพระธรรมเทศนาดลงแล้ว ธรรมาภิสมัยคือ ความตรัสรู้พระจตุราริยสัจ ก็มีปรากฏแก่มุนยนิกรทั้งหลายประมาณ ๖๐ พัน และบุรุษ ๓๕๐๐ สตรี ๑๕๐๐ มีศรัทธาพากันออกบวชในพระพุทธศาสนา ส่วนวามนุษย์ทั้งหลายที่เหลือจากบวชนั้น ก็ตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมณและศีลทุกคน ๆ

อนึ่ง บดินทิตยาคิณูมีปริชา พึงเห็น พึงรู้เถิดว่า นิมิจำเดิมแต่กาลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงแล้วไป ๒๓๖ พระวัสสา พระเจระทั้ง ๒ ไค้ประคินฐานพระพุทธศาสนา ไว้ในรามัญประเทศ ด้วยประการฉะนี้

จากศาสนวงศ์

เตสุ ปน นวสุ ฐาเนสุ สุวณฺณภูมิ นาม อธิญา สุขุมนนครเมวฯ กสุมา
ปเนติ วิญญายตีติ

มคฺคานุमानโต ฐานานุमानโต วาฯ กถํ มคฺคานุमानโตฯ

อิโต กิร สุวณฺณภูมิ สตุตฺตตฺตานิ โยชนสตานิ โทหนฺติฯ เอเกน วาเตน
คจฺจนฺตํ นาวา สตุตฺตาทมฺ - เป็นที่สมาวภูมิจนปฏิฐเนเนว คตาคิ อฏฺฐกถายํ วุคฺคเตน
สีหฺททีปโต สุวณฺณภูมิ คตมคฺคปมาเณ สุขุมนปรโต สีหฺททีปํ คตมคฺคปมาณํ สเมติฯ
สุขุมนปรโต กิร ทิ สีหฺททีปํ สตุตฺตตฺตานิ โยชนสตานิ โทหนฺติฯ - อธิญา
อากมนกาเล คจฺจนฺตํ วายุนาวา สตุตฺตํ อโหฺรตฺตเตหิ สมฺปาปฺปฏาคิ ฯ เอวํ
มคฺคานุमानโต วิญญายตีติฯ

กถํ ฐานานุमानโต ? สุวณฺณภูมิ กิร มหาสมุทฺตสมิเป ติฏฺฐติ ฯ
นानาเวรชชฺชานํ ปิ วานิชานํ อุปสํหมนฺตฺตฺตฺตฺตํ มหาคตฺตํ ไทติ ฯ เตเนว
มหาชนกกุมาราทโย จมฺปานนครา ทิโต สโิจหารคถาย นาวาย สุวณฺณภูมิ
อากจฺจนฺตํ สุขุมนปรนํ อฏฺฐํ มหาสมุทฺตสมิเปเยว ติฏฺฐติ ฯ เอวํ
ฐานานุमानโต วิญญายตีติ ฯ

อปเร ปน สุวณฺณภูมิ นาม ทริภุชฺชยภฺภูตํ เยวาทิวหนฺติ คตฺต
สุวณฺณสุตฺต พาทฺตฺต คตาคิ วหนฺติ ฯ อญฺเญ ปน สियามภฺภูตํ เยวาทิ วหนฺติ ฯ
คํ สทฺทํ วิมลิตฺตํ ฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำแปล

บรรคาสถานที่ทั้ง ๕ แห่งนั้น แคว้นสุวรรณภูมิปัจจุบันนี้ คือ สุพรรณนคร
(เมืองสะเทิม) นั้นเอง ถ้าจะถามว่า รู้ได้อย่างไรว่าแคว้นสุวรรณภูมิ คือ สุพรรณนคร

พระปัญญาสาธุ, ศาสนวงศ์หรือประวัติศาตร์, แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ค.ท.
แสง มนวิฑูร (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒.

ตอบว่า รู้ได้โดยอนุমানทาง และโดยอนุমানสถานที่อนุমানทางอย่างไร

อนุমানทาง คือ จากเกาะสีหังไปถึงสุวรรณภูมิมีระยะเดินทางเท่ากันกับจากเมืองสุวรรณถึงเกาะสีหัง ตรงกับพระอรธการยกกล่าวไว้ในอรธการว่า "จากนี้ (เกาะสีหัง) ถึงสุวรรณภูมิ ประมาณ ๗๐๐ โยชน์ เรือใบใช้ลมอย่างเคี้ยวแล่น ๗ วัน ๗ คืน ถึง มีอยู่คราวหนึ่ง ปลาโลมาหมุนเรือ ๗ วัน ถึงเหมือนกัน" ดังนั้นยว่า จากเมืองสุวรรณถึงเกาะสีหังประมาณ ๗๐๐ โยชน์ เรือใบเวลาแล่นมาถูกลมตรง (แล่นตามลม) ๗ วัน ๗ คืนถึง นี่คือ รู้ได้โดยอนุমানทาง

อนุমানสถานที่อย่างไร

อนุমানสถานที่คือ กล่าวกันว่า สุวรรณภูมิตั้งอยู่ใกล้มหาสมุทรเป็นเมืองท่าใหญ่ พวกพ่อค้าชาวต่างประเทศมารวมกันที่นั่น เพราะฉะนั้น เด็กผู้ใหญ่ลงเรือสินค้าจากนครจัมปา เป็นต้น มายังสุวรรณภูมิ ปัจจุบันก็ตั้งอยู่ใกล้มหาสมุทร นี่ก็อยู่ได้โดยอนุমানสถานที่

แต่มีผู้กล่าวว่า สุวรรณภูมิคือ แคว้นทริภุชชัย เขาบอกว่าที่นั่นมีทองคำมาก แต่ยังมีอาจารย์อื่นกล่าวว่า สุวรรณภูมิคือรัฐสยามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ควรพิจารณา^{๑๐}

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ - ๑๖.

ภาคผนวก ข

ศิลาจารึกของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่เก่าที่สุดในดินแดนแหลมทอง พบที่ไทรบุรี
ประมาณว่าจารึกในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ เป็นภาษาสันสกฤต

คำจารึก

- คำที่ ๑ พลานี ทศ จตุวาริ ไวศรทฺยานิ ยานี จ
อนฺตาทศ จ พุทธานำ ชฺรุมมา อาเวณีกา ทิเย
คำที่ ๒ เย ปุริศฺติยสมฺตฺปนฺนา น เต เกจฺติ สุวภาวตะ
เย สุวภาวาน น วิทฺยนฺเต กตฺตาม สภาวะ กฺวจิตฺ
คำที่ ๓ ชานีเต ย อิมำ โกฏี อโฏฏี ชคฺคฺตฺส สม
ตสย โกฏี คตฺ ชฺชานมฺ สรววฺชฺรเมษุ วรฺตฺเต ๑๑

คำแปล

- คำที่ ๑ ก็แล กำลังทั้งหลายสืบเหล่าใด ความชำนาญยิ่งสี่อย่าง
เหล่าใด และธรรมอันเป็นเอกเทศ (อิสระ) สืบแปล
อย่างของพระพุทธเจ้า (มีอยู่)
คำที่ ๒ ธรรมเหล่าใดซึ่งเกิดจากภาวะร่วมกันย่อมมีภาวะที่เป็น
จริงในทุกกรณี (ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม) หาได้มีปรากฏ
ไม่ว่า ธรรมเหล่าใดซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีภาวะที่เป็นจริง
คำที่ ๓ ผู้ใคร่ (ความจริง) อันสูงสุดของโลกเท่ากับความไม่มี
ที่สิ้นสุดของโลก ความทุกข์ของเขาซึ่งบรรลุดุจสุดยอกเขน
นั้นแล้ว ย่อมแผ่ขยายไปเห็นอธรรมทั้งปวง

๑๑ H.G. Guaritch Wales, " Archaeological Researches on
Ancient Indian Colonization, " Journal of the Malayan Research
Branch of the Royal Asiatic Society (Singapore : Printers Limited,
1940). VXVIII, p.8.

ภาคผนวก ค.

คัมภีร์ โลกที่ปกสาร จารอยู่ในใบลาน ๑๑ ผูก ตัวอักษรขอมเก็บไว้ที่แผ่นแก้ว
เขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ตอนท้ายของ
ผูกที่ ๑๑ พระเมฆาภรเถระผู้รจนาได้กล่าวประวัติของท่านว่า เป็นพระสมณชาวลังกา
และเป็นครูของพระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญและน่าสนใจมาก
เนื่องจากคัมภีร์โลกที่ปกสารยังมีได้จัดพิมพ์เผยแพร่ ผู้เขียนจึงได้คัดลอกนำมาเสนอ
เฉพาะข้อความที่เกี่ยวข้องกับผู้รจนาพร้อมทั้ง คำแปลเป็นภาษาไทยซึ่งกรมศิลปากรได้ให้
นาวาอากาศเอก แยม ประพัฒน์ทอง แปลไว้ เพื่อเตรียมจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

สิริรัตนปฐกนิทานมุตตมนคร เสตกฤษราชิปติภูตสุส มหารณโณ มาตุภูตยา
สุสทชาย มหาเทเวีย การิเต คิปุญฺฉลาหิเต โสณมยมหาวิหาเร วสนุเตน
สีลาจาราหิสมปนุเนน คิปุญฺฉปริยคุติฐเนน สทฐาพุทธิวิริยปฏิมณฺเฑเตน สีหฬิเป
อรณฺณวาสินี สตุตมหาเถรานี วิสาสุงการภูเตน เมธุงกรมหาเถร ชยมฺยภิเตน
สงฺฆรณฺญา กโตยํ โลกปฺปทีปกาสโรติ ฯ

อนเนน ปุญฺญเนน สุสมฺมุตฺเตนหิ
สยมฺมุตฺติ ยาว น ปาปุณฺเณ วร
นิรุตฺติ โลกทิตฺตส การโต
ภเว ภเวญฺหํ สุสีเลหิ ปุโรโก ฯ
อนุตฺตรายํ วินา สาโร ยถา นิฐูํ อูปาคโต ฯ
ตถา นิฐูํ สุสงฺกปฺปา สตุตฺตานํ ชมฺมนํสุ สีตา ฯ
สพฺพญฺญกฺกญฺญาณสุส ปจฺจโย โหตุ ฯ สีวตฺถุํ ฯ โลกปฺปทีปกสารํ ปกรณํ
มหาสงฺฆราเชน ลีหยราชสุส ครุณา รจิตฺติ สมตฺตํ ฯ ฉีฬฺพานํ ปรมํ สุขํ ฯ
โลกที่ปกปริปุณฺญา นิฐูริตา ฯ

คำแปล

พระคัมภีร์โลกที่ปกสารนี้ พระสังฆราชมีพระนามตามที่แต่งตั้งว่า เมธังกรมหา
 เถรผู้เป็นอสังการแห่งเชื้อสายของพระมหาเถระ ๘ องค์ ซึ่งเป็นฝ่ายอรัญญวาสี ในทวีป
 สิงห์ ผู้ประทับด้วยศรัทธา พุทธิ และ วิริยะ ทรงพระปริยัติธรรม คือ พระไตรปิฎกสมบุรณ์
 ด้วยสมณคุณมีศีลและอาจารย์ เป็นต้น ผู้อยู่ ณ มหาวิหารอันวิจิตร ด้วยทองมุงด้วยแผ่นดีบุก
 ซึ่งพระมหาเทวีผู้ทรงพระศรัทธา เป็นพระราชมารดาของพระเจ้าช้างเผือกมหาราชในพระ
 บวรอันอุดม ชื่อ สิริรัตนบุรีทรงสร้าง รจนาวัว

ด้วยบุญที่สร้างสมไว้แล้วนี้ ข้าพเจ้ายังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ประเสริฐตราม ขอข้าพเจ้าพึงเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่ก่อกุลแก่โลกเรื่อย ๆ ไป พึง
 เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีลอันดีทุกภพเทอญ.

พระคัมภีร์อันเป็นศุภะถึงความสำเร็จปราศจากอันตรายนั้นใด ขอความคำริ
 อันชอบอาศัยธรรมของสัตว์ทั้งหลายจงถึงความสำเร็จจันนั้นเกิด

ขอการรจนาพระคัมภีร์นี้จงเป็นปัจจัยแห่งพระสัมพันธคุณญาณเทอญ

เรื่องพระนิพพานจบ

ปกสารโลกที่ปกสาร พระมหาสังฆราชเป็นพระครูของพระเจ้าลิตย์รจนาวัว

จบแล้ว พระนิพพานเป็นบรมสุข

พระคัมภีร์โลกที่ปกสารบริบูรณ์จบแล้ว

បញ្ជូនភ្នំពេញ ក្រុងភ្នំពេញ	ក្រុងភ្នំពេញ	ក្រុងភ្នំពេញ	ក្រុងភ្នំពេញ	ក្រុងភ្នំពេញ	ក្រុងភ្នំពេញ
ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ
ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ
ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ

ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ	ឃុំសង្កាត់ភ្នំពេញ
ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ	ស្រុកភ្នំពេញ
ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ	ខេត្តភ្នំពេញ

ស្ថាប័នស្រាវជ្រាវ និងសិក្សាស្រាវជ្រាវ
 វិទ្យាស្ថានជាតិសិក្សាស្រាវជ្រាវ
 ភ្នំពេញ

จาก สหุขมมสังคโ

๑. จบุโทว สาสนากาเส	โย วิโรจติ สีหเส
โพเชนุโต ฉฺชาณรสีหิ	ลุงกาวาสิชนมฺพุเช
๒. ขมฺมกิตฺตุยาภิชาโนว	สีลาจารคฺคฺคากร
ปากโฏ สีหเส ทีเป	คคเน วีย จบุทิมมา
๓. ปิฎฺเฏสุ จ สพฺพคฺค	สพฺพสฺสคฺคาทีเกสุ จ
ปารปฺปคฺคโต มหาปญฺโญ	ลุงกาทีปฺปสทาโก
๔. คสฺส สีสุโส ขมฺมกิตฺติ-	มหาสามีติ วิสฺสุโต
ลุงกาคมนอุสฺสาโ	ปตฺวา ลุงกั มโนรม
๕. คคฺค ปุญฺญํ พุํ กตฺวา	ลหุชฺชกรุปสมฺปที
ปฺนาคโต สกั เทส	สมฺปคฺคโต โยทฺยํ ปุริ
๖. ปรมราชาภิชาเนน	มหาราชเนน การิเต
ลุงการามมหาวาเส	วสทา สนฺตวคฺคตินา
๗. ขมฺมกิตฺตุโยรฺุสามินา	ชัมมทา รจิตฺ อิท
สพฺพขมฺมสังคฺหิ นาม	สพฺพโส ปรีนิจฺจิต

คำแปล

พระเถระองค์ใดข่มรุ่งเรืองในอากาศ คือ พระศาสนา เพียงคังควงจันทร์ใน
ทวีปสิงหน ยังกลุ่มชนชาวลังกาเพียงคังคอกบัวให้แย้มบานด้วยรัศมีคือความรู้

พระเถระองค์ใด มีชื่อว่า พระธรรมกิตติ เป็นขอเกิดแห่งศีลและอาจารย์คุณ
ปรากฏในทวีปสิงหน รวากับดวงจันทร์ปรากฏในท้องฟ้า

มีปัญญามาก ถึงฝั่งในพระปิฎกทั้งหลาย และในคัมภีร์ทั้งปวง มีคัมภีร์สัตตศาสตร์
เป็นต้น เป็นที่คังคแห่งความเลื่อมใสของชาวทวีปลังกา

ศิษย์ของพระเถระองค์นั้น ปรากฏชื่อว่า พระธรรมกิตติมหาสามี มีอุคสาทในการ
มาสู่ทวีปลังกา ถึงประเทศลังกาอันยังใจให้รื่นรมย์แล้ว

กระทำบุญในประเทศลังกานั้นเป็นอันมาก ได้การอุปสมบทเป็นพระเถระแล้ว
กลับมาประเทศของตน ถึงเมือง โยทย

ปกครองชื่อว่า สัทธัมมสังคหะ อันพระธรรมกิตติเถระผู้มีปรีชา มีความประพฤติ
เรียบร้อย อยู่ในอาวาสใหญ่ชื่อสังการาม อันพระมหाराช ทรงพระนามว่า บรมราชา
ไปรคธาให้สร้างไว้แล้ว รจนมาแล้ว จบแล้วโดยประการทั้งปวง

ภาคผนวก ง.

บทสวดรัตนสูตร และอาภาภานาฏียสูตร

เริ่มรัตนสูตร

ปณิธานโต ปฐวาย
 ตถาคตสฺส ทส ปารมีโย
 ทส อูปปารมีโย
 ทส ปรมคฺคูปปารมีโย
 ปญฺจ มหาปริจฺจาเค
 คีสุโส จริยา
 ปจฺฉิมพฺภเว คพฺภาวกฺกนฺตี
 ชาตี อภินิกฺขมน์ ปธานจริยํ
 โภชิปลฺลงฺเก มारวิชัยํ
 สพฺพญฺญตฺตฺยานปฺปฐิเวรํ
 นว โลกุตฺตรชฺรมเมตี
 สพฺเพปิเม พุทฺธคฺเณ
 อาวชฺชิตฺวา เวสาลิยา
 คีสุ ปาการนฺตเรสุ
 ตियามรคฺคี ปริตฺตํ กโรนฺุโต
 อายสฺมา อานนฺทคฺเตโร วีย
 การุญฺญจิตฺตํ อปฺนฺรเปตฺวา
 โภกฺสิทสทสฺเสสุ
 จกฺกฺวาเพสุ เทวตา

เราทั้งหลาย จงตั้งจิตอันประกอบ
 ไปด้วยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย
 คึงพระอานนทเถระผู้มีอายุ นี้
 ถึงพระพุทฺธคุณทั้งหลายแมทั้งปาง
 ของพระตถาคตเจ้า จำเคิมแต่
 ปรรรณนาพุทฺธภูมิมา คือ บารมี ๑๐
 อูปบารมี ๑๐ ปรมคคูปบารมี ๑๐
 มหาปริจาค ๕ จริยา ๓ เสคิจลฺงสุ
 คัพโภทร ในภพมึในที่สุด ประสฺสูติ
 เสคิจออกอกภินเขกรรมณ บำเพ็ญ
 ทุกรกิริยา ชนะมาร ตรีสรุพระ
 สัพพญฺญตฺตฺยาน ณ โภชิปลฺลงฺก
 นวโลกุตฺตรชฺรม ๘ คึงนี้ แลว
 กระทำปริตร ทลออกตราตรีทัง ๓
 ยาม ในภายในกำแพง ๓ ชั้น
 ในเมืองเวลาลึ
 เทวตาทังหลายในแสนโกฏิจักร-
 วาพ

ขสสถานปฏิบัติคุณเหนือ

ขญจ เวสาลีขมปุเร

โรคามนุสสุตพุทธิกข์

สมณุตตวิชัยมถย

ชิปมบุตรชาเปสี

ปริตุนตมฤณาม เห.

ยอมรับเอาแม่ซึ่งอาชญาแห่งพระ

ปริตรอันใด

อนึ่ง พระปริตรอันใด ยิ่งภัย ๓

ประการอันเกิดจากโรค อมนุษย์

และชาวแพงในเมืองเวสาลี

ให้อันตรธานไปโดยเร็วพลัน

เราทั้งหลาย จงสวดปริตรอันนั้น

เทอญ.

รัตนสูตร

ยานีช ภูทานิ สภาคทานิ

ภุมมานิ วา ยานิว อนุตลิกุเช

สพเพว ภูตา สุมนา ภาวนตุ

อโถปี สกุกจจ สุนนตุ ภาสีติ

หนุกตประจำถิ่นเหล่าใด ประชุม

กันแล้วในนครนี้ก็ดี เหล่าใด

ประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี

ขอหนุกตทั้งปวงจงเป็นผู้ตั้งใจ

และจงฟังภาสิตโดยเคารพ...

ศูนย์วิทยธรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยมพุทธเสฏโฐ

ปริวณฺณยี่ สุจี

สมาธิมานนุตริกณฺณมาหุ

สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทรง

สรรเสริญแล้ว ซึ่งสมาธิอันใดว่า

เป็นธรรมอันสะอาด

บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวซึ่งสมาธิอันใด

ว่าไหลโดยลำดับ

สมาธิอื่น เสมอด้วยสมาธินั้นยอมไม่มี

อิทธิปิ ธิมุเม รตนํ ปณีตํ

แม่ฉันนี่ เป็นรัตนะอันประณีต
ในพระธรรม...

เอเตสุ ทินฺนานิ มหฺมฺลลานิ

ทานทั้งหลาย อันบุคคลถวาย
ในทานเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก

อิทธิปิ สงฺมุเม รตนํ ปณีตํ

แม่ฉันนี่ เป็นรัตนะอันประณีต
ในพระสงฆ์

ยงฺกิญฺจ วิตุตฺติ อธิ วา หุริ วา

ทรัพย์เครื่องปล้ำใจ อันใดอัน
หนึ่งในโลกนี้หรือโลกอื่น

สกุเตสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ

หรือรัตนะอันใด อันประณีตใน
สวรรค์

น โน สมํ อตุติ ตถาคเตน

รัตนะอันนั้น เสมอด้วยพระตถาคต
เจ้าไม่มีเลย

อิทธิปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ

แม่ฉันนี่ เป็นรัตนะอันประณีตใน
พระพุทธเจ้า

เอเตน สจฺเจน สุวตุติ โทสุ

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี
พระศากยมุนีเจ้า มีพระหฤทัย

ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ

คำรงมัน ไฉนบรรลุนิพพานอันใดเป็น
ที่สิ้นกิเลส เป็นที่สิ้นราคา เป็น

ยทชฺชคฺคา สกฺขมฺปิ สมหิโต

อมฤตธรรมอันประณีต...

ยานีธ ภูทานิ สماعيل
ภูมมานิ วา ยานิว อนุตลิกเช

ตถาคคิ เทวมนุสสุปฺพิชิตํ
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถุณี โหตุ

ยานีธ ภูทานิ สماعيل
ภูมมานิ วา ยานิว อนุตลิกเช

ตถาคคิ เทวมนุสสุปฺพิชิตํ
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถุณี โหตุ

ยานีธ ภูทานิ สماعيل
ภูมมานิ วา ยานิว อนุตลิกเช

ตถาคคิ เทวมนุสสุปฺพิชิตํ
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถุณี โหตุ

ภูตประจําถิ่นเหล่าใด ประชุม
กันแล้วในพระนครก็ดี เหล่าใด
ประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี

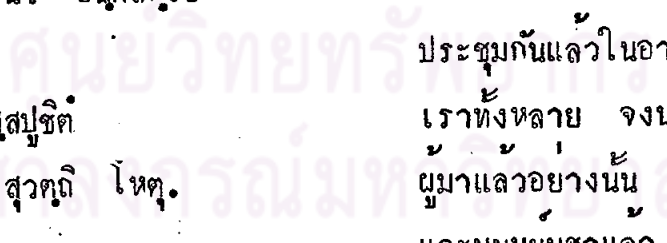
เราทั้งหลาย จงนมัสการพระ
พุทธเจ้าผู้มาแล้วอย่างนั้น ผู้อัน
เทพคาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอ
ความสวัสดิ์จึงมี

ภูตประจําถิ่นเหล่าใด ประชุม
กันแล้วในพระนครนี้ก็ดี เหล่าใด
ประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี

เราทั้งหลาย จงนมัสการพระบรม
อันมาแล้วอย่างนั้น อันเทพคาและ
มนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดิ์
จึงมี

ภูตประจําถิ่นเหล่าใด ประชุม
กันแล้วในพระนครนี้ก็ดี เหล่าใด
ประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี

เราทั้งหลาย จงนมัสการพระสงฆ
ผู้มาแล้วอย่างนั้น ผู้อันเทพคา
และมนุษย์บูชาแล้ว ขอความ
สวัสดิ์จึงมี.

เริ่มอาณานาฎิยปริตร

อปฺปสนฺเนหิ นาดสฺสํ
 สาสเน สาธุสมฺมเต
 อมฺนุสฺเสหิ จณฺเทหิ
 สทา กิพฺพิสการวิภี
 ปฺริสานญจกสฺสนน-
 มหีสาย จ กุตฺติยา
 ยนฺนุเทเสสิ มหาวิโร

ปริตฺตคนฺถณาม เท.

พระพุทฺธเจ้าผู้แก่วรเกล้าใหญ่ยิ่ง
 ทรงแสดงพระปริตรอันใด เพื่อ
 ความไม่เบียดเบียนกันด้วย เพื่อ
 ความคุ้มครองตนด้วย แก่บริษัท
 ๔ เหล่า อันเกิดจากหม่อมมนุษย์ที่
 ร้ายกาจกระทำซึ่งกรรมอันหยาบช้า
 ทุกเมื่อ ผู้มีใจเลื่อมใสในพระ
 ศาสนาของพระพุทฺธเจ้า ผู้เป็นที่
 พึ่งของโลก อันสัตบุรุษสมมติว่า
 เป็นศาสนาอันดี
 เราทั้งหลาย จึงสวดปริตรอันนั้น
 เทอญ.

ศูนย์วิทยพัชรากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อาณานาฎิยปริตร

สีหนาท นทฺนุเต เต
 ปฺริสาสุ วิสารท

พระพุทฺธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้องอาจ
 ไมครันคราม บันลือสีหนาทใน
 บริษัททั้งหลาย

พรหมจักษุ ปวณเคนุตติ
โลเก อปปฏิวตฺตีย์

อุเปตา พุทฺธชฺฌเมติ

อฏฺฐารสฺสี นายกา
หฺวตฺตีสลฺกชฺฌุเปตา-
สึคฺยานุพฺพยฺจนฺนาชฺรา

พฺยามปฺปภาย สฺุปฺปภา

สพฺเพ เต มุณีญฺชฺรา

สพฺเพ ชีนาสฺวา ชินา

มปฺปภา มหาเตชา

มหาปญฺญา มหพฺพลา

มหาการุณิกา ชีรา

สพฺเพสฺสานํ สฺุขาวหา

ทีปา นาดา ปตฺติฏฺฐา จ

ตาณา เลณา จ ปาณินิ

คตฺติ พนฺธุ มหฺลฺลสาสา

ยังพรหมจักษุให้เป็นไป
อันใคร ๆ ยังไม่ให้เป็นไปแล้วใน
โลก

พระพุทฺธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น
ประกอบแล้วด้วยพุทฺธธรรมทั้ง
หลาย

๑๘ เป็นนายก
ผู้ประกอบด้วยพระลักษณะ ๓๒
ประการ และทรงซึ่งอนุพฺพยฺจนฺนะ

๘๐
มีพระรัศมีอันงาม ด้วยพระรัศมี
มีมณฑลข้างลขวา

พระพุทฺธเจ้าเหล่านั้น ล้วนเป็น
พระสัพฺพัญฺญ
ล้วนเป็นพระชีนาสพฺพยฺจนฺนะ

มีพระรัศมีมาก มีพระเดชมาก
มีพระปัญญามาก มีพระกำลังมาก
มีพระกรุณามาก เป็นนักปราชญ์
นำสุขมาเพื่อสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง และเป็นที

อาศัย
เป็นที่คานทาน และเป็นที่เรือนของ
สัตว์

เป็นคติ เป็นเฝ้าพันธุ เป็นที่ยินดี
มาก

สรณา จ ทิเตสโณ

สเทวกสุส โลกสุส

สพฺเพ เอเต ปฺรายนา

เตสาหิ สิริสา ปาเท

วนฺทามิ ปุริสุตฺตเม

วรสา มนสา เจว

วนฺทาเมเต ตถาคเต

สยเน อาสเน ฐาเน

คมเน จาปิ สพฺพทา.

สทา สุเชน ภกฺขณฺตุ

พฺพฺชา สนฺติกฺรา ทฺวํ

เตหิ ทฺวํ ภกฺขิตฺโต สนฺโต

มฺตุโต สพฺพภเยน จ

สพฺพโรควินฺมฺตุโต

สพฺพสนฺตาวชฺฐิตฺโต

สพฺพเวรมตฺติกฺกนฺโต

นิพฺพุโต จ ทฺวํ ภว

สพฺพิตฺติโย วิวชฺชนฺตุ

เป็นที่ระลึก และทรงแสวงหา

ประโยชน์

เพื่อสัตว์โลกกับเทวโลก

พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ล้วนเป็น

เบื้องหน้าของสัตว์

ข้าพเจ้า ขอวันทาพระบาทของ

พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นด้วย

เศียรเกล้า และขอวันทาพระ

พุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ผู้เป็น

บุรุษอันอุดม ผู้เป็นตถาคต ด้วย

วาจา และใจที่เดียว

ในที่นอนด้วย ในที่นั่งด้วย ในที่

ยืนด้วย

แม้ในที่เดินด้วย ในกาลทุกเมื่อ

พระพุทธเจ้าผู้กระทำความระงับ

จงรักษาท่านด้วยสุขในกาลทุกเมื่อ

ท่านผู้นั้นพระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรง

รักษาแล้ว จงเป็นผู้ระงับ

พ้นแล้วจากภัยทั้งปวง และพ้น

แล้วจากโรคทั้งปวง

เว้นแล้วจากความเดือดร้อนทั้ง

ปวง

ดวงเสียซึ่งเวรทั้งปวง

ท่านจงเป็นผู้ดับทุกข์ทั้งปวงด้วย

ความจัญไรทั้งปวงจงเว้นไป

สพฺพโรโค วินสฺสตุ
 มา เต ภวตฺตวตฺตราโย
 สฺซี ทิสมายโก ภว
 อภิวาปนสึลิสฺส
 นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายีโน
 จตฺตาโร ธมฺมา วทฺชนฺติ
 आयु วญฺเณ สฺซี พลํ.

โรคทั้งปวงจงฉิบหายไป
 อันตรายอย่าได้มีแก่ท่าน
 ขอท่านจงเป็นผู้มีสุข มีอายุยืน
 ธรรมทั้งหลาย ๔ คือ อายุ วรรณะ
 สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลมี
 ความไหว้ต่อบุคคลผู้ควรไหว้เป็น
 ปกติ ผู้อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญ.
 เป็นนิตย^{๑๒}.

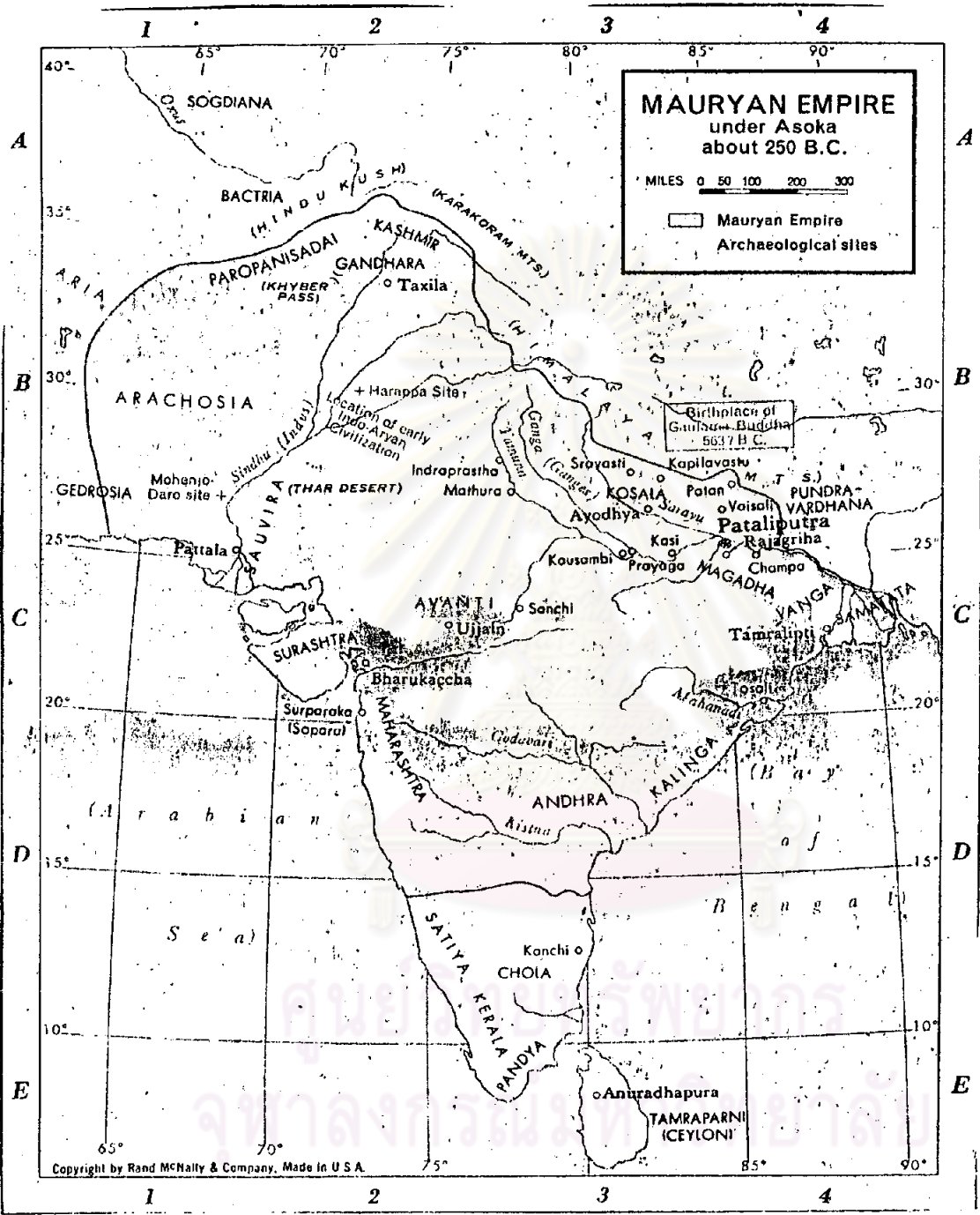
ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๒}พระศาสนโศภน, สวกมบทแปล (พระนคร : พระมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๕๗ - ๖๔, ๘๖ - ๘๗.

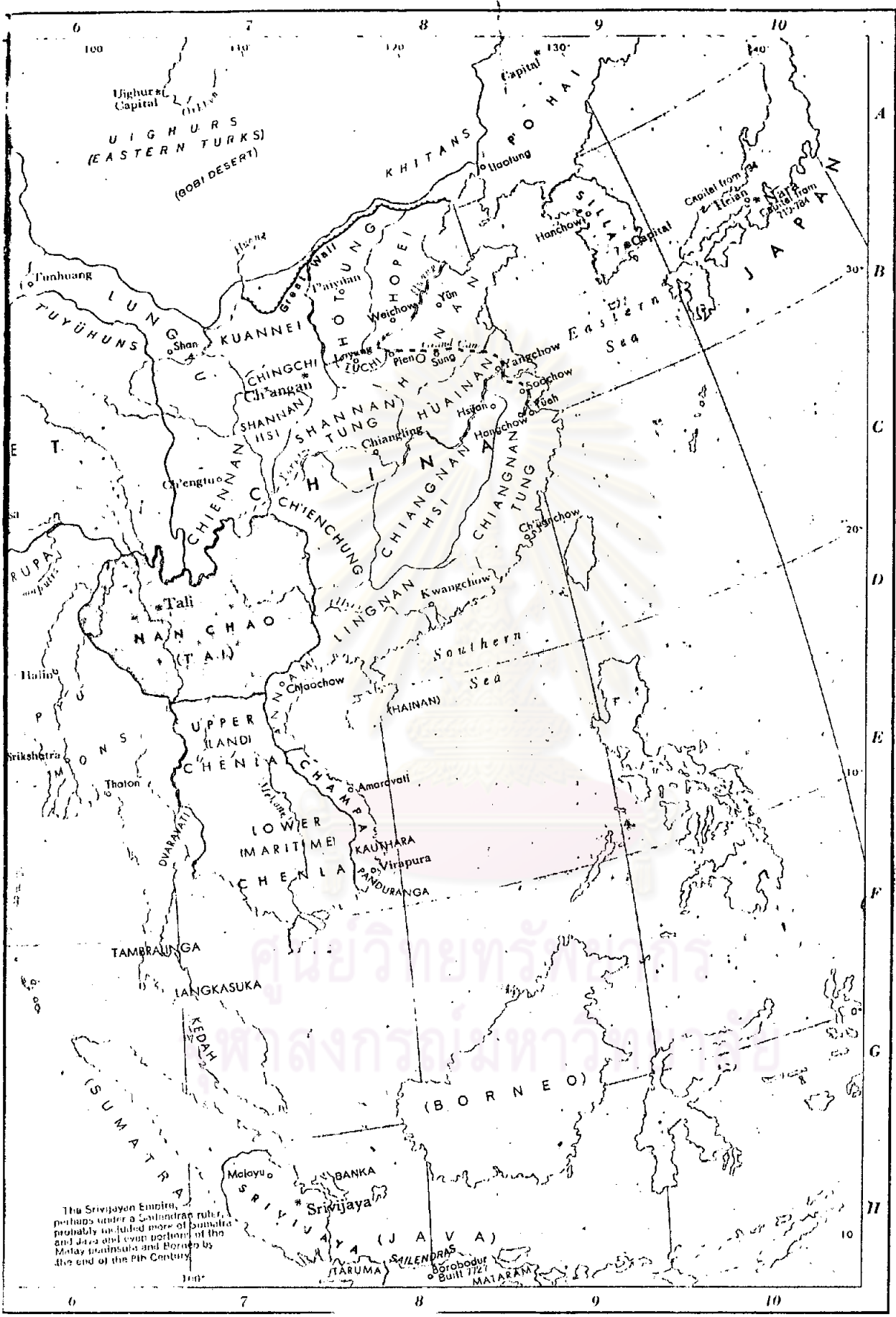

รายการภาพประกอบ

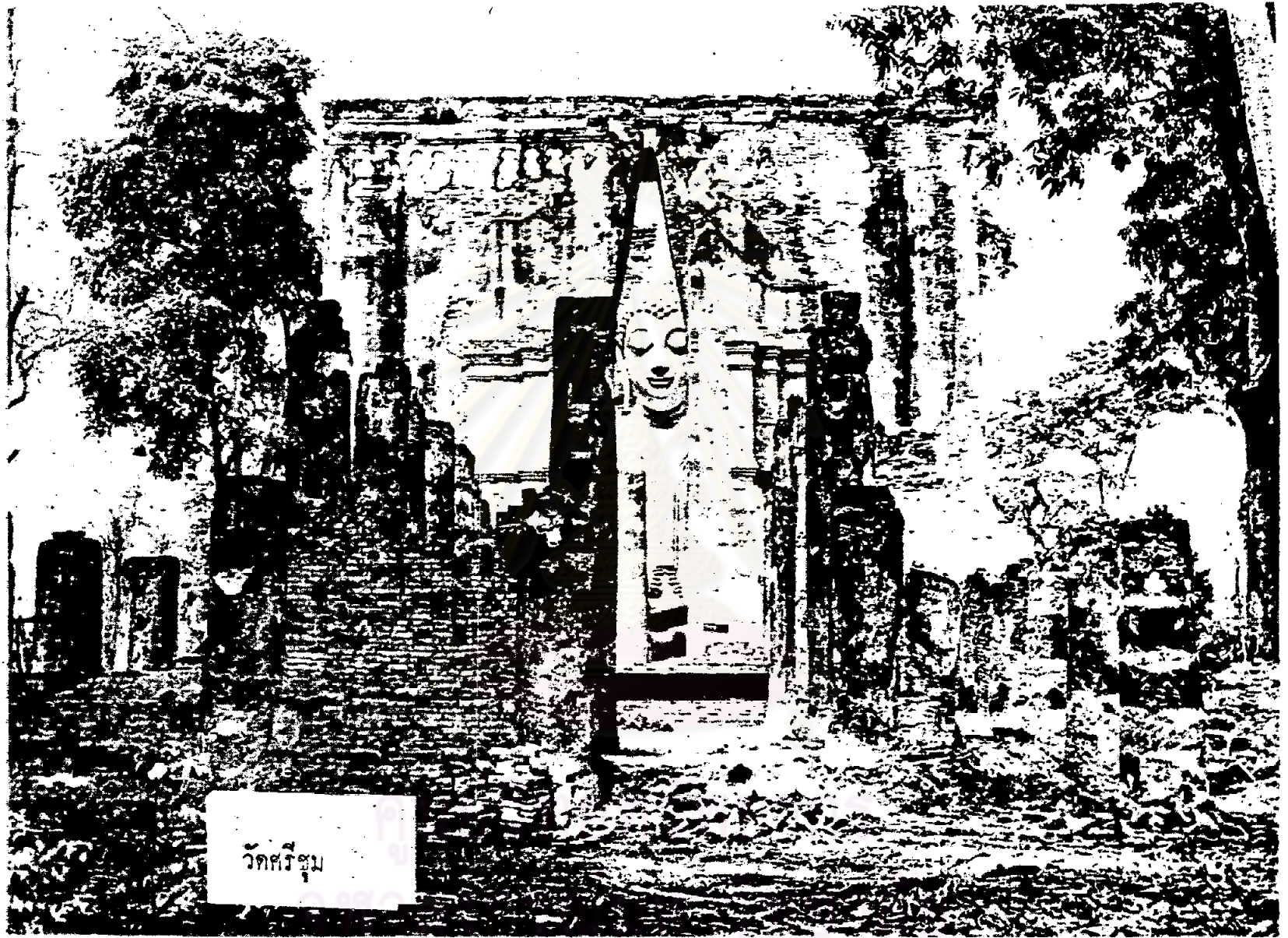
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Copyright by Rand McNally & Company, Made in U.S.A.

The Srivijayan Empire, perhaps under a Sailendra ruler, probably included more of Sumatra and Java and even portions of the Malay peninsula and Borneo by the end of the 9th Century.

วัดศรีชุม

พระอัญญาเรศวาศวิกรม

๑.๗ ๑๗ ๑๗ ๑๗ ๑๗
พระเวียงผู้สดตว
เป็นพระอุวาพาท
นสีพตอ - คำ
รบสีบ.๑ -

วัดมณฑลภาค

ภาพถ่ายเส้นจารึกวัดมณฑลภาค

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
มณฑลพายัพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพถ่ายโดยนางวิจิตรวิมล

๙๓๓ ตูตตุร อวดต พระ ๙๙ ๙ ๙
 ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙
 ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙
 ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙ ๙๙

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 ภาษจารย์แจ่มจาร์กวดศรีชุม
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา

นางสาวสุภาพรรณ น บางช้าง ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้รับพระราชทาน
 ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔
 และได้เข้าศึกษาต่อในบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกวิชาภาษาตะวันออก
 ในปีเดียวกัน ระหว่างการศึกษาได้รับเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำในแผนก
 วิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนกระทั่งปัจจุบันนี้.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย